HVAD DE LÆRDE MENER OM KENSINGTON-STENEN — OG HJALMAR HOLAND

AF

ERIK MOLTKE OG HARRY ANDERSEN

Til Hjalmar Holands vidtløftige indlæg om Kensingtonstenen er først og fremmest at sige, at dets faglige kvalitet er så nær lavmålet af, hvad der kan bydes skandinaviske læsere, at det utvivlsomt ikke burde have fundet optagelse i dette tidsskrift, hvis ikke redaktøren på forhånd havde givet Holand tilsagn om plads for et svar på Harry Andersens og mit indlæg.

Når Holand har den frejdighed at påstå, at jeg i min afhandling har udtalt, at der er meget, som taler for Kensingtonstenens ægthed, så er det en form for dialektik — for at bruge et mildt ord — der ikke anvendes meget i Danmark, men som falder ganske i tråd med den overskrift, Holand sætter over sin artikel: Hvad mener de lærde om Kensingtonstenen. Som om Holand kan være i tvivl om, hvad 'de lærde', dvs. de runekyndige fagmænd, mener og har ment om dette amerikanske misfoster af en runeindskrift, efter at hver eneste runolog i Skandinavien og Tyskland, lige fra Wimmer, Bugge, v. Friesen, Magnus Olsen, Wolfgang Krause etc. til Sven B. F. Jansson, Harry Andersen og mig selv, har underkendt stenens sprog og runer, de sidste tre med udførlige begrundelser. Og hvad angår, at jeg skulde have levnet nogen tvivl om min mening om, at denne indskrift er fabrikeret i slutningen af forrige århundrede, så må jeg måske have lov at henvise Holand til slutordene i min ovennævnte artikel, hvor jeg skriver, at så at sige hver ordform i indskriften kræver en undskyldning for sin tilstedeværelse, hvis indskriften var ægte.

Iøvrigt bærer Holands indlæg gennemgående præg af, at han ikke har forstået — eller ikke villet forstå? — mine indvendinger mod denne

sten, som enhver skandinavisk fagmand kun har et skuldertræk tilovers for, og i denne forbindelse nødes jeg til at understrege, at William Thalbitzer, der, som det vil være læserne bekendt, også har skrevet om Kensingtonstenen i dette tidsskrift, ingenlunde er fagmand på det nordiske eller runologiske område. Det er vist tilstrækkeligt påvist i Janssons og Harry Andersens afhandlinger.

Jeg skal ikke komme ind på en sammenligning mellem, hvad Holand nu skriver om j-runen på Kensingtonstenen, og hvad han før har skrevet om den, blot minde om, at hans redegørelse for brugen af *j* og *i* nu som før afslører en temmelig forfærdende uvidenhed om fonetikkens simpleste elementer. Er det virkelig så svært at forstå, at konsonanttegnet *j* ikke kan forekomme, før det er opfundet, dvs. 150—200 år efter Kensingtonstenens årstal. At fonemet *j* har existeret i skandinavisk fra urnordisk tid, er vi ikke blinde for i runernes hjemland; men før Petrus Ramus' indførelse af j-tegnet (lånt, som navnet siger, fra hebraisk *jod*) anvendte man, hvad der heller aldrig har været en hemmelighed for os i Skandinavien, overalt i middelalderen, hvor der blev skrevet med latinske bogstaver eller runer, *i*-tegnet til at udtrykke både vokalisk og konsonantisk *i*. Og når så Holand i sin forvirring og fortvivlelse søger at forklare j-runen i *skjar* på Kensingtonstenen som *et lukket i*, så kan man kun trække på smilebåndet og tilhviske Holand, at vi her ikke nøjes med den slags 'argumenter'; hvad vil det sige, at j-runen betegner et lukket i? hvad er forresten et åbent i??? Utvivlsomt forsøger Holand at udtrykke, at *k* i *skjar* ved hjælp af denne j-rune er betegnet som palataliseret; men så må man nok have lov at spørge, hvad Holand mener med de oplysende parallelexempler, han hidsætter for at gøre os sin mening begribelig: *giæster, kiænna, iarl* og *iartrud*!? Sandelig en forsvarer for Kensingtonstenen, der ikke står tilbage for dens rister!

Endnu mere slående end Holands forvirring over at blive stillet over for problemet *j* kontra *i*, er det chock, han utvivlsomt har fået ved at møde selve kladden til sin elskede indskrift her i tidsskriftet, det Hedberg'ske papir, fremdraget af professor J. A. Holvik, Moorhead, Minnesota, en mand der som ung student deltog i Minnesota Historical Society's preliminære rapport om stenen 1910, og som siden da har råbt det ene fældende argument efter et andet mod stenen, men for amerikanernes døve øren. At dette papir afslører sig som kladden og forskriften og ikke som en afskrift af stenens bloddryppende

fortælling, fremgår med ønskelig tydelighed (se Danske Studier 1949—50 p. 51 f.) af papirets stavemåde *from* over for stenens *fro*, *røhde* over for stenens *røde* og *blød* (med den meget komplicerede ø-rune) over for stenens *blod*. (Husk: „afskriften" er foretaget af mænd, der intetsomhelst kendte til runer). Disse ikke blot slående, men tilintetgørende argumenter forbigår Holand med flgd. ord: „Det er heller ikke svært fra kopien (dvs. det Hedbergske udkast) at vise, at den er en kopi, ikke forlæg, men det er ikke ulejligheden værd, da det er svært at tænke sig, at Hedberg og den, der har udført tegningen, har været så dumme, at de sendte udkastet til avisen, såfremt indskriften var udført efter dette".

Det havde dog ellers været spændende at se, med hvor stor lethed Holand vilde have været i stand til at vise, at de ovenanførte stavemåder kunde forklares som kopi efter stenen, hvis han fortsat vil hævde, at Hedberg og Ohman (runestenens finder) var ukyndige i runer. Det omvendte er derimod ganske sandsynligt og ikke spor af dumt, da ingen jo vilde finde på at mistænke Hedberg og Ohman for nogle „fejlafskrifter", eftersom de begge havde erklæret, at de var uvidende om runer. Ak, de regnede ikke med, at der vilde komme en styg mand ved navn Holvik, som fik den idé at analysere disse „fejlafskrifter".

Jeg skal lade det blive ved dette og ikke komme ind på Holands lange forsøg på at sandsynliggøre, at dobbeltoverprikket ö kunde forekomme i et skandinavisk dokument før ca. 1550. Hans argumentation ligger i plan med hans forsøg på at retfærdiggøre j-runen. I det hele synes Holand ikke at have skænket det en tanke, at der i en faglig diskussion på et skandinavisk forum kræves lidt større kundskaber i skandinavisk, end når han skriver for et amerikansk publikum, der ikke er fortroligt med vort tungemål; man (d. v. s. Holand) skal helst kunne læse middelalderhåndskrift, så man f. ex. ikke kommer for skade at henvise til en middelalderlig E-form, når man gerne vil bevise noget om Ö; det er også nødvendigt at kende forskel på akkusativ singularis og pluralis af r-stammerne, og en smule fonetisk viden er heller ikke af vejen. Jeg henviser iøvrigt den i Holands små fadæser interesserede læser, der ikke har lyst til at gå i lag med hans talløse artikler og tykke bøger om emnet Kensingtonstenen, til Sven Janssons afhandling i Nordisk Tidsskrift for 1949. Holand kan spare sig videre skriverier i skandinaviske tidsskrifter om dette hans eneste emne.

Har vi før været i tvivl om Kensingtonstenens ægthed, så lades der efter hans sidste forsvar ingen tvivl tilbage om dens uægthed.

Erik Moltke.

Hjalmar Holands årlange kamp for Kensingtonstenen er et mærkeligt kapitel i forskningens historie. Det er ubehageligt at skulle sige det; men Holand mangler enhver filologisk forudsætning for overhovedet at kunne udtale sig om de nordiske sprog i middelalderen. Det vidner hans sidste indlæg om på den mest eklatante måde. Til Erik Moltkes imødegåelse er det egentlig ikke nødvendigt at føje noget; her er sagt hvad der bør siges om denne sag. Det er umuligt at argumentere med Holand på et videnskabeligt grundlag. Når den ene taler i vest, så taler den anden i øst. Han slår vilkårligt op i diverse håndbøger og skrifter og misbruger udtalelser, ord og former på den besynderligste måde og kører det hele sammen i en eneste pærevælling. Han misforstår totalt de simpleste ting, se hans forunderlige gennemgang af formen *skjar*. Denne form fik professor Thalbitzer forkert i halsen, og Holand begriber heller ikke noget.

Jeg skal ikke spilde pladsen i „Danske Studier" med en lang redegørelse; jeg nøjes med at slå ned på et punkt i Holands afhandling. Det er symptomatisk og vidner om hans absolutte mangel på metode og er betegnende for hans manglende kendskab til nordisk sproghistorie.

Om *rise* med *i* for ventet *e* skriver Holand: „hvorfor ikke indrømme, at de 2 vokaler næsten bruges i flæng", og så anfører han nogle former fra dronning Margrethes brev fra 1372 (se „Diplomatarium Norvegicum" I (1847) nr. 409, p. 312 f. Her dateres 1370?): bider for beder, idher for eder, smyd for smed, bytale for betale o. s. v. Og hertil føjes denne kostelige oplysning: „Så sent som i 1600årne skriver Jens Munk rinsdiur for rensdyr". Med dette skulde der altså være givet en videnskabelig, en filologisk begrundelse for ristemåden rise; man kunne omtrent som det passede en skrive eller riste med *i* eller *e*; det var hip som hap. Om forholdet mellem bogstavtegn (runetegn) og lyd har Holand ikke nogen klar forestilling.

Holand drøfter ikke forholdet kort vokal: lang vokal. I formerne *beder, eder* og *smed* har vi i dansk lydåbning af oprindeligt kort *i* til *e* foran *ð* (se fremstillingen hos Johs. Brøndum-Nielsen „Gammeldansk Grammatik" § 159,4). Dronning Margrethes brev har de gamle

former med *i*. Nu er uheldigvis *rise* ikke den gamle form for *rese*! Det er altså en højst mærkelig parallel Holand her drager. I ordet *betale* har vi det middelnedertyske præfiks *be-*; *by-* kan repræsentere et middelnedertysk *by-* (sml. brevets form *byhaghar*) med *y* eller en form med *i bi-* (brevet har foruden *smyd* med *y* også *skylias* for *skilias*), se „Gammeldansk Grammatik" § 133 anm. 1 (jf. også § 215 anm. 2). Dette viser med al ønskelig tydelighed hvordan Holand på den mest umetodiske måde kører alt sammen. Lydregler, lydændringer af regelmæssig karakter synes at være et helt ukendt begreb for ham. Man tager bare hvad der passer i ens kram og fortolker det så efter forgodtbefindende. Det er det man jævnt og ligetil kalder for mangel på metode. Et værk som „Gammeldansk Grammatik" synes at være ukendt for Holand, der har undfanget den geniale tanke, at Jens Munks rinsdiur for rensdyr kunne støtte Kensingtonstenens form rise!

Formen *Rins-* er anført i „Ordbog over det danske sprog" XVII (1937) så sent som 1747, men ikke fra middelalderens tid (jf. også eksemplerne i Kalkars ordbog). Formen kan bedømmes på forskellig måde. En udtale med kort *e* (af langt *e*, jf. den oldnordiske form hreindýri og nydansk *ren*) kan være markeret ved bogstavet *i* (sml. f. eks. dansk prins med skrevet *i* = *e*). I ældre tid findes skriftformer som Rehns- og Reens-, der vidner om udtale med langt *e* i det sammensatte ord (nydansk rensdyr har normalt kort *æ*).

Det vil forstås, at Holand ikke opererer med lydudviklinger i et sprogligt system, men med vilkårlige bogstavombytninger, således som man gjorde det for århundreder siden, da man endnu ikke havde gjort sig forskellen klar mellem bogstav og lyd (fonem). Formen *rise* er og bliver en umulig sprogform — hvis den skal opfattes som værende nordisk; den er en af Kensingtonristerens mange opfindelser.

Dette får være nok. Det er sørgeligt, at Hjalmar Holand har spildt så megen tid og ofret så mange kræfter på et så slet produkt som den falske Kensingtonsten. Hermed er diskussionen — der på mange måder må betragtes som håbløs og ørkesløs — afsluttet fra min side. Vi må regne med at Holand intet har glemt og intet lært.

Harry Andersen.